

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN KUR'AN KISSALARI'NIN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA KULLANILMASI*

Yakup ALAN**

Özet

Millet olarak edebiyatı hayatımızın bir parçası haline getirmiş bulunmaktayız. Karşılaştığımız herhangi bir durumla ilgili ders verme amacımız olduğunda bir kıssa buluruz. Kıssa anlatımının en iyi örneklerinden bazılarını ise Kuran'da bulmamız mümkündür. İnsan, ırk, din, kültür ayrımının yapılmaya çalışıldığı günümüzde, bu ayrımı ortadan kaldırmak için yaptığı düzenlemelerle dikkat çeken milli eğitim programlarına bir katkıda bulunmayı umarak, peygamber kıssalarının Türkçe ders kitaplarına serbest okuma parçaları olarak alınmasının öğrencilerin değer geliştirmeleri açısından yarar sağlayacağını düşünüyoruz.

Anahtar kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Türkçe Öğretimi, Kur'an Kıssaları, Hikâye.

QURAN ANECDOTES IN TERMS OF VALUES EDUCATION USE IN TURKISH COURSE BOOKS

Abstract

As a nation, we have made literature a part of our lives. When we have a teaching purpose about any situations, we find a story. The best samples of anecdotes are likely to be found in Quran. In our day, when there is an effort to separate people according to their race, religion and culture, we hope to contribute to National Education curriculum that is making amendments to remove these discriminations. Accordingly, the inclusion of prophet anecdotes in Turkish course books as free reading parts will help for this mission.

Key words: value, value education, Turkish language teaching, Quran anecdotes, story.

---

* Bu makale; Aralık 2012 tarihinde, Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYYILDIZ danışmanlığında Yakup ALAN tarafından tamamlanan; "Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma ve Serbest Okuma Metinlerinin Dini ve Ahlaki Değerler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

** Öğrt. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü.

Giriş

Başlangıcından beri, eğitimin en önemli konularından biri değerler eğitimi olmuştur. Bu nedenle eğitimin işlevlerinden biri de toplumun kültürel mirası olan maddi ve manevi değerlerini aktarmaktır.

Teknoloji çağı olan günümüzde insanlar arası ilişkiler yok olmaya başlamıştır. Birbirlerine sevgi, saygı, hoşgörü ile yaklaşan, birbirlerini anlayabilen bireyler yetiştirilebilmesi için etkili bir değer eğitimi ihtiyacımız vardır. Sadece değer eğitimi ile öğrencilerin davranışlarını olumlu hale getirmemiz mümkün değildir; ancak sistemli bir değer eğitimi öğrencilerin istedik davranış geliştirmelerinde önemli bir girişimdir. Değerlerin kazanımı öncelikle ailede başlar, çevrede devam eder ve okulda sistemli bir hale gelir. Günümüzün değişen aile yapısından dolayı ise, değer aktarımında okullar ön plana çıkmıştır.

Okullar, öğrencilere değerlerin kalıplar halinde empoze edildiği yerler değil, öğrencinin kişilik gelişimini amaçlayan ve bu amaç doğrultusunda öğrencilerin karşısına uygun fırsatlar çıkaran birer kurum olma yolunda ilerleme kaydetmişlerdir. Karşısına uygun fırsatlar çıkarılan öğrenci doğru ve yanlış yaşayarak öğrenecek, yanlış davranış, söz ve tutumlardan kendi değerlerini gerçekleştirerek uzaklaşacaktır.

Eğitim öğretim sürecinin, özellikle de Türkçe dersinin ana malzemelerinden olan ders kitaplarının değer aktarımı konusunda rolü çok büyüktür. Öğrenciler, ders kitaplarında yer alan eserler/metinler yoluyla millî, dini ve evrensel değerleri kazanmaktadırlar. Bu değerleri kazanmada ders kitaplarında kullanılacak metinlerden bazıları, Kuran'da yer alan peygamber kıssalarının Türkçe ders kitaplarında hikâye şeklinde verilmesi olabilir. Peygamberlerin hayatlarının ve yaşadıkları önemli olayların anlatılması, öğrencilerin onları okuyarak iyiyi ve kötüyü anlayabilmesi, o dönemde yaşananları günümüze adapte edebilmesi ve problem çözmede kullanabilmesi öğrencilerin uygun değerler kazanmasında önemli bir yere sahip olacaktır. Yine bazı durumların açıklanmasında, doğru ve yanlış davranış örneklerinin ayırt edilmesinde peygamber kıssaları iyi birer kaynak olacaktır.

Kavram Olarak “Değer”

Sosyal bilimlerde ilk defa Znaniecki tarafından kullanılan “değer” kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, aktaran: Yılmaz, 2008: 44). Türk Dil Kurumu Güncel Sözlükte ise: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir ulusun sahip

olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (“Değer”, Genel Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>, 14.07.2014 tarihinde erişildi.) olarak tanımlanan değerler; davranışlara kaynaklık eden, onları yargılamaya yarayan ve toplumu ayakta tutan temel sistemlerdir. Değer, bir durumu başka bir duruma tercih etme olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin, insanların sahip oldukları tutum ve davranışların belirlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda önemli bir yere sahip oldukları tartışılmaz bir gerçektir (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000). İnsanların kişiliğinin ve karakterinin oluşmasına katkıda bulunan değerler, insanlar arasındaki ilişkide de tek yönlü değildir (Aydın, 2003). Toplumdaki her şey, sosyal yaşamda ön plana çıkan bu değerlere göre algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Böylece değerler toplumdaki normal olan ya da olmayan davranışların belirlenerek normal/doğru kabul edilenlerin devam ettirilmesi, normal olmayan/yanlış görülenlerin ise terk edilmesi hususunda önemli rol oynarlar. Görüldüğü üzere, değerlerin ortaya çıkmasında etkili olan sosyal onay, bu değerlerin devam ettirilmelerinde etki sahibidir. Sosyal onay alan davranışlar ise, zamanla değer niteliği kazanarak toplumda yerini almaktadır.

Değerlerin Tasnifi

Değerler farklı bilim dallarına, farklı araştırmacılara veya bilim adamlarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflamaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

-Winter, Newton ve Kirkpatrick'e göre değerler; toplumsal ve bireysel değerler, küçük gruplar bağlamında ise aile değerleri olarak sınıflandırılabilir (Akbaba Altun, 2003).

-"Rokeach'a göre değerleri; gaye değerler ve vasıta değerler olmak üzere sınıflandırmak mümkündür. Gaye değerlerle anlatılmak istenen, arzu edilen nihai değerlerdir. Başarı, eşitlik, özgür seçim ve erdem gibi kavramları barındırır. Vasıta değerler ise temel değerlere ulaşmayı sağlayan cesaret, sorumluluk, gerçeklik, tutku gibi davranış tarzlarını içermektedir" (Güngör, 2000: 85).

-Fichter'e göre sosyal değerler “toplumun tabakalaşma sistemine olduğu kadar, davranış ürünlerine, sosyal rollere ve sosyal süreçlere” göre sınıflandırılabilir (Özensel, 2005).

-Spranger ve ondan ilham alarak “Study of Values” adlı çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzey'den sonra değerleri altı grupta toplamak alışkanlık haline gelmiştir (Güngör, 2000, aktaran: Kumbasar, 2011:84-87). Bu değerler şu şekildedir:

Bilimsel Değer: Gerçeği önemsemeyi, bilgiyi, muhakemeyi, eleştirel düşünmeyi içerir. Bilimsel değeri olan insan, deneysel, akılcı ve entelektüeldir.

Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verilir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiği ifade edilir.

Eстетik Değer: Deneyim, tercih ve kabulleri kapsar. Birey, hayatı, olayların bir çeşitliliği olarak görür ve sanatın toplum için zorunlu olduğunu düşünür.

Sosyal Değer: Toplumsal ve bireysel ilişkileri kapsar. Bencil olmama, başkalarını sevme ve onlara yardım etme esastır. En yüksek değer insan sevgisidir.

Politik Değer: Güç, yetkinlik, liderlik vb. değerleri kapsar. Kişisel güç, etki ve şöhret her şeyin üstündedir.

Dini Değer: Dünya ve evren hakkındaki genel değerleri kapsar. Bu değere sahip olan insanlar evreni bir bütün olarak kavrar ve kendini onun bütünlüğüne bağlar.

Güngör (2000: 85), bu değerlere ek olarak bir de ahlaki değerleri eklemiş, dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik ve hoşgörülü olma gibi değerlerin ahlaki değerler olduğunu ifade etmiştir.

Değerler Eğitimi

Günlük yaşantımızda sık sık değerlendirmeler yapmaktayız ve bu değerlendirmeler ya bizim koyduğumuz ya da model aldığımız ölçütlere göre olmaktadır. İnsanları yargılamamızı sağlayan bu değerler, felsefi ve edebî akımların içinde de yerini almış; üzerlerinde çalışmalar yapılarak yaşamla, inançlarla ilişkilendirilmiştir. Değer eğitimlerinin nasıl olacağı üzerinde çalışma yapan bu akımların geneli, değerleri ortaya çıkarmak üzere etkinlik düzenleme ya da örtük program yoluyla değil; değerlerin doğrudan öğretimini savunmuşlardır (Milson ve Ekşi, 2003).

Savunulan bu fikirler kapsamında, değerlerin doğrudan öğretiminin gerçekleştirilebileceği ortamların başında, Türkçe öğretim programının amaçlarına ulaşabilmesi için vazgeçilmez olan ders kitapları gelmektedir. Kurguya açık olması ve hayal dünyalarına hitap etmesi gibi yönleriyle diğer ders kitaplarına göre öğrencilerin dikkatlerini daha fazla çeken Türkçe ders kitaplarında, öğretim amaçlarına paralel olarak değerlerle ilgili metinlerin yer alması gerekmektedir.

Türkçe Dersi ve Değerler Eğitimi

Türkçeyi, ana dilimiz olması sebebiyle başlı başına bir değer olarak kabul etmek mümkündür. Çünkü nasıl ki değerler insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyip, onları birbirine bağlıyorsa ana dil de bir topluluğu gelişi güzel insan yığını olmaktan kurtarıp onları bir bütün haline getirir. Bir milletin tarihi, örf ve adetleri, acıları, sevinçleri dil aracılığıyla gelecek nesillerle aktarılır. Nitekim ülkemizdeki eğitim sisteminin amaçlarından biri de dilini seven ve doğru kullanan bireyler yetiştirmektir. Bu amaca hizmet eden en önemli derslerden biri de, doğal olarak, Türkçe dersidir. Türkçe dersi öğrencilere dinleme, izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi gibi dört temel dil becerisini kazandırmanın yanı sıra öğrencilerin millî, ahlakî, dinî ve evrensel değerlere sahip olmasını da amaçlayan bir derstir (Kumbasar, 2011).

Türkçe derslerinde, metinler aracılığıyla öğrencilerin doğru ve güzel konuşma, kuralına uygun yazma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmekte, ayrıca incelenen eserlerdeki değerler öğrencilere aktarılmaktadır (Yaman-Taflan-Çolak, 2009: 108). Türkçe dersinin bu hedefi 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda şu şekilde ifade edilmiştir: *“Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, millî eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine getirilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, millî şuuru en iyi biçimde yaratıcı, ulusal ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici örnekleri, Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve çocuk, bu eserlerin ilk örnekleri ile Türkçe derslerinde karşılaşacaktır.”*

2006'dan beri yürürlükte olan İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın amacı ise şu şekilde açıklanmıştır: *“Dinledikleri, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık haline getiren, estetik zevk kazanmış ve milli değerlere duyarlı bireyler yetiştirmek.”* (MEB, 2006: 3).

Yine program incelendiğinde *“Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler”* başlığı altında toplanan maddelerden bazılarının değerlerle ilgili olduğu görülmektedir. İlgili maddeler şunlardır:

“ - *Metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.*

- *Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.*

- *Metinler öğrencinin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.*

- *Metinler öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.” (MEB, 2006: 56).*

Türkçe dersinin değerleri aktarırken kullandığı en önemli araç, ders kitaplarında yer alan metinlerdir. Bu derste kullanılan metinler aracılığıyla öğrencilerin millî, ahlakî, dinî ve evrensel değerleri tanımasını sağlanabilir. Bu metinlerden hareketle sorulacak sorular, düzenlenecek ahlakî tartışmalar, yapılacak canlandırmalar vasıtasıyla öğrencilerin değerleri tanımalarının yanında onları özümsemesi ve gerekliliğine inanması sağlanabilir. Bu noktada dikkat edilecek şey ders kitaplarında yer alan metinlerin değerleri aktarmada kullanılabilir nitelikte olmalarıdır (Kumbasar, 2011).

Okuma metinlerinin yanı sıra programda yer alan kazanımlar da son derece önemlidir. Değer eğitimi hedef alan programlarda kazanımların da değerleri kazandırmaya yönelik olması gerekir (Kumbasar, 2011). Bu bağlamda İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıf) Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar incelendiğinde, değerlerle ilgili kazanımların bulunduğu fakat bu kazanımların son derece az olduğu görülür. Değerlerle ilgili programda yer alan kazanımlardan birkaçı şu şekildedir:

“ - *Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler (Dinleme/İzleme becerisi).*

- *Yaşına ve seviyesine uygun sanat ve bilim etkinliklerine dinleyici/izleyici olarak katılır (Dinleme/İzleme becerisi).*

- *Konuşmasında nezaket kurallarına uyar (Konuşma becerisi).*

- *Sorunlarına konuşarak çözüm arar (Konuşma becerisi).*

- *Kitaplık, kütüphane, kitap fuarı ve kitap evlerinden faydalanır (Okuma becerisi).*

- *Yazdıklarını başkalarıyla paylaşır ve onların değerlendirmelerini dikkate alır (Yazma becerisi).” (MEB, 2006).*

Türkçe öğretim programları ve Türkçe ders kitapları incelendiğinde, değerlerle ilgili ifadelerle, özellikle de dinî değerlerle ilgili ifadelerle dolaylı olarak yer verildiği, ayrı bir başlık olarak ele alınmadığı, değer içeren kazanımların, etkinliklerin ve metinlerin sınırlı olduğu, değerleri öğretirken öğretmene yol gösterecek herhangi bir açıklamaya yer verilmediği görülmüştür. Oysa Türkçe dersi, bünyesinde bir sürü edebi metini barındırması sebebiyle milli, dini, ahlaki ve ulusal değerleri içeren çeşitli örnekler sunması gerekir. Ders saatinin fazla olması sebebiyle de değer eğitimi sürecinde kullanılabilecek en etkili derslerden birisidir.

Türkçe Öğretiminde Değer Aktarma Yolu Olarak Peygamber Kıssaları

Kuran'da Yer Alan Peygamber Kıssaları

Kuran kıssaları ibret alınacak hikâyeler niteliği taşırlar. Yani kıssalar; ibret alabilene ibreti, düşünene öğüdü, söz dinleyene basireti İslam'ı en güzel şekilde yaymak ve yaşatmak için örnek arayana en güzel nitelikte örneği, hak ve hakikatten ötürü zulme uğrayana teselliyi içinde barındıran bir özellik taşır (Yaşar, 1995). Ayrıca kıssalara bakıldığında en güzel nasihat ve yol gösterici olmalarının yanında, ilmin, güzel ahlakın, akli delillerin ve insanın gözünü açacak özelliklerin bulunmadığı bir kıssanın olmadığı görülür (Görgün, 1998).

Kuran kıssaları ile insanlar, kıyamete kadar kendilerini yoldan çıkarma eylemleri içinde olan şeytana karşı uyarılmakta, onun tuzaklarına düşmemeleri için gerekli uyarılar yapılmaktadır. Böylece şeytanın hile ve tuzakları karşısında vahye iman edenler teyakkuz durumuna geçirilmektedir. Bu ezeli düşmanla insan arasındaki ilişki de kıssalarla hatırlatılmaktadır (Şengül, 1994).

Değerler Eğitiminde Kuran Kıssaları

Eğitim faaliyetleri ilk insanla beraber başlamıştır. Başladığı andan itibaren de eğitimle ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Günümüzde artık eğitim denince akla gelen terim “davranış değişikliği”dir. Eğitim hakkında çeşitli tanımlar yapılmış olmasının yanı sıra eğitimle ilgili pek çok yöntem ve metot da geliştirilmeye çalışılmıştır. Değerler eğitimi de bu alanda yapılan çalışmalardan bağımsız kalmamış ve bu alanda hangi metotlardan faydalanılabileceği konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Bu metotlardan biri de “kıssa ile eğitim”dir (Yılmaz, 2008).

Hz. Muhammed (s.a.v), kıssanın büyük bir eğitim vasıtası olduğunu bilmiş ve ondan önemli derecede faydalanmıştır. Başta bir eğitim kitabı olan Kuran'da birçok kıssa vardır. Özellikle İslam'ın ilk yıllarında bu kıssalar “İslam eğitimi dersleri” niteliğindedir. Hz. Muhammed (s.a.v) Kuran

kıssalarını tevhit inancını anlatmada, muhaliflerini ikna etmede psikolojik bir silah olarak kullanmıştır (Özbek, 1995).

Günümüz eğitiminde de sıkça kullanılan bu metodun, eğitimin hedefine ulaşmasında oldukça yararlı bir metod olduğu görülür. Kıssanın, dinleyicinin ruhu üzerinde derin ilmî, içtimaî ve terbiyevî etkisi vardır (Özbek, 1995).

Kıssalar insanlık tarihi kadar eskidir. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'in yaradılışıyla birlikte kıssa da hayatımıza girmiştir. Kıssalar eğlenmek, ya da vakit geçirmek amacıyla ortaya çıkmış bir anlatım türü değildir. Kıssalar bir amaca yöneliktir. Vermek istediği ders veya mesajı genellikle dolaylı olarak verir. Kıssanın tarihi yolculuğu aşağıda ifade edilmeye çalışılmıştır:

“Bir kültür aktarım biçimi olan kıssanın geçmişine baktığımızda, insanın varlığıyla eş zamanlı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Uzmanların büyük çoğunluğunun kabulüne göre, sistematik bir biçim olarak ilk defa Hindistan'da doğduğu, oradan İran yoluyla Arap ülkelerine, oradan da Batı'ya geçtiği kabul edilmektedir. Tabii ki bu geçiş sürecinde girdiği ortama etki etmenin yanında kendisi de etkilenecek şekilde değişiklikleri yaşamıştır. Nitekim bugünkü roman, hikâye, sinema, tiyatro gibi edebî ve görsel türlerin geçişinde kıssanın olduğunu söylemek yanlış değildir.

Özellikle Kuran-ı Kerim'in vahyinden sonra İslâm tarihçiliğinde kıssa da yeni bir çehre almış ve bu veçhesiyle Batı'ya taşınmış, daha sonra da oradan bize tekrar roman, hikâye ve sinema gibi şekillerde intikal etmiştir. Kültürümüzdeki çok yaygın kullanımıyla hem bilgi aktarımında, hem de eğitim-öğretim faaliyetinde oldukça işlevsel bir rol oynamıştır.. Nitekim “Türkler Viyana kapılarına nasıl gittiler” sorusuna Yahya Kemal'in “Mesnevi okuyarak...” yani kıssa okuyarak şeklinde cevap vermesi de kıssanın kültürümüzdeki önem ve anlamını ortaya koymaktadır.” (Alpaguş, 2004: 5-16).

Kıssanın sonunda dinleyenlere payları dağıtılır. Her dinleyici kendi payına düşen hisseyi alır. Zaten kıssa ile eğitimin amacı “kıssadan hisse” dağıtmaktır. *“Dolaylı anlatım şeklini kullanan kıssa, canlı sembolizmiyle insanı kendisine ve ait olduğu mekâna ulaştırır. Bundan dolayı onun usta bir ressamın gözler önüne serdiği muazzam bir tablonun insana yaptığı, etkiye benzer etki yaptığını ve muhatabı sözün sihirli gücü altındaki bir yaşama sürüklediğini söylemek mümkündür. Burada söz âdeta söz kalıplarından çıkarak yaşamdan kesitler hâline dönüşürken, söz konusu olay da geçmiş olmaktan sıyrılarak güne ulaşır. Bu şekildeki canlı sembolizmiyle insanları*

olayların sürükleyiciliği içine çeken kıssa, monoton bir üslûp olmadığından dikkatleri açık bir hâle getirir ve telkin edilmek istenenlerin kolayca alınıp benimsenmesini sağlar. Çünkü devamlı bir şekilde gündeme getirilen çıplak hakikatler ve soyut manalar akli yorar ve dikkatleri dağıtır.” (Alpaguş, 2004: 5-16).

Kıssalar insanı adeta gerçekleştiği zaman ve mekâna davet eder. Kıssanın içinde kendini bulan birey, kıssada özdeşleştiği kahramanı dikkatle izler. Kıssada bahsedilen kişiler arasında, kıssanın kahramanı veya kahramanları ile diğer şahıslar yer almaktadır. Kıssanın kahramanı örnek-model olan kişidir. Kıssalarda örnek alınması gereken olumlu karakter örneği ile örnek alınmaması gereken olumsuz karakter örneği bulunur. Hz. Âdem'in iki oğlu kıssasında Habil, olumlu bir karakter örneği iken, Kabil olumsuz bir karaktere örnektir.

Kıssaların bireyi geçmişe daveti dışında bireyin kıssayı kendi bulunduğu zaman ve mekâna davetinden de söz etmek mümkündür. Birey içinde bulunduğu durumu kıssada anlatılan olayla veya kendisini kıssa kahramanı olan şahısla özdeşleştirdiği durumlarda kıssayı bugüne davet eder. Kıssadan almış olduğu hisse veya model şahısla kendi içinde bulunduğu duruma çözüm üretmeye çalışır. Kıssanın bu gücünden faydalanan birey, hem içinde bulunmuş olduğu problemi çözmüş, hem de iç huzurunu yakalamış olur (Yılmaz, 2008).

Kuran Geçen Peygamber Kıssalarından Bir Örnek ve Hikâyeleştirilmiş Biçimi

Hz. Yusuf Kıssası

Kıssanın hikâye biçiminde anlatımı

Kuyudan Saraya

Yakup peygamber çok takva sahibi bir insandı. O Kudüs'ün kuzeyindeki Kenan'da yaşadı. O ve onun ailesi çadırlarda yaşardı. Yakup peygamberin 12 erkek evladı vardı. Yusuf onların en küçüğünün bir büyüğüdü.

Bir gün Yusuf babasına dedi ki:

— Ey babacığım, ben rüyada on bir yıldız ile Güneş'i ve Ay'ı gördüm. Gördüm onları ki, bana secde ediyorlar!

Hz. Yakup ise şöyle dedi:

— Yusufum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar. Rüyanın yorumu şudur ki ileride Rabbin sana peygamberlik

verecek ve büyük büyük insanları senin emrinde kılacak, onları sana boyun eğdirecek.

Hazreti Yusuf'un kendinden küçük bir kardeşi vardı. İsmi Bünyamin idi. Diğer on kardeşi ise yalnız baba bir kardeşleri idi. Yusuf aleyhisselâmın üvey kardeşleri bir gün toplanıp dediler ki:

— Yusuf ve biraderi babamıza bizden daha sevgili, biz ise birbirimizi çok iyi tutan bir kuvvetiz. Doğrusu babamız, belli ki yanılıyor. Yusuf'u öldürelim veya bir yere atalım ki, babamızın gözü bizden başkasını görmesin.

İçlerinden bir söz sahibi:

— Yusuf'u öldürmeyelim de bir kuyu dibinde bırakalım. Böylece kafilenin biri onu bulup alsın.

Bu teklifi uygun gören kardeşler, Hz. Yakup'a vardılar ve:

— Ey babamız! Sen neden Yusuf hakkında bize inanmıyor, bize güvenmiyorsun? O bizim kardeşimizdir ve biz de onu çok severiz. Yarın onu bizimle beraber gönder, gezsin, oynasın. Şüphesiz biz onu gözetiriz. Kendisine bir şey olmaz.

Hız. Yakup endişeyle:

— Onu götürmeniz beni mahzun eder. Korkarım ki onu kurt yer de haberiniz olmaz.

Onlar:

— Allah'a yemin olsun ki, biz birbirimize bağlı bir kuvvet iken, onu kurt yerse, böyle bir şey olurse, biz o durumda çok hüsrân çekeriz, diye cevap verdiler ve Yusuf'u beraberlerinde götürmek için babalarını razı ettiler.

Ertesi gün kardeşleriyle birlikte giden Hz. Yusuf, yapılan plandan haberdar değildi. Kardeşler yaptıkları plana sadık kalarak onu bir kuyuya attılar ve yatsı vakti ağlayarak babaları Hz. Yakup'un yanına geldiler, dediler ki:

— Ey babamız, biz gittik yarış ediyorduk, Yusuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. Bir de baktık ki, onu kurt yemiş. Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmazsın.

Yanlarında bir de Yusuf'un kırmızıya boyanarak kanlanmış gibi gösterilen gömleğini getirmişlerdi.

Hız. Yusuf kuyu içerisinde beklerken, öteden bir kabile gelmiş, kuyuya suçularını göndermişlerdi. Sucu geldi, kovasını kuyunun içine saldı:

— A... Müjde, bu bir oğlan! diye bağırdı.

Kabile Yusuf'u kuyudan çıkardılar ve satmak için yanlarında alıkoydular. Sonunda düşük bir fiyata onu sattılar. Onu satın alan kimse ise Mısır maliye bakanı Aziz'di. Kendisinin ve eşi Züleyha'nın çocukları olmuyordu. Aziz, Yusuf'u evine getirip:

— Buna güzel bak! Umarım ki, bize faydası olacaktır. Yahut evlât ediniz kendisini.

Yıllar geçti ve Yusuf büyüleyici, fark edilen ve çarpıcı güzellikte bir gence dönüştü. Azizin karısı Züleyha Yusuf'tan çok etkileniyordu. Çünkü Yusuf yakışıklı ve güzel ahlaklı bir gençti. Ancak onunla mesafesini hep korudu ve hiçbir zaman onun tekliflerine cevap vermedi. Züleyha onu hapse göndermekle tehdit etti. Büyük bir ıstırap içinde Yusuf, Allah'a şöyle dua etti:

- Ey Allah'ım, hapis benden talep olunandan çok daha iyidir.

Yusuf masum olduğu halde Züleyha onu tutsak ettirmeye karar verdi.

Hapis hayatı Yusuf peygamberin hayatında yeni bir bölüm açtı. Orada iki tutsakla karşılaştı. Bu tutsaklar kıralı mutsuz eden iki eski kraliyet hâkimiydi. Her ikisi de Yusuf tarafından tabir edilen çok ilginç rüyalar gördüler. Birisi kendisini şarap yapmak için üzüm ezerken gördüğünü söyledi. Diğerisi ise kafasının üstünde ekmeğe taşıdığı ve bu ekmeğin kuşlar tarafından galandığını gördü. Hız. Yusuf şarap yapıp kupa taşıyana serbest kalacağını ve efendisine tekrar hizmet edeceğini söyledi ve de dediği gibi de oldu.

Bir gün kral rüyasında yedi zayıf ineğin yedi besili inek tarafından yenildiğini ve yedi yeşil kulaklı mısırın yerine yedi tane sarı ve kurumuş mısırın aldığını gördü. Hiç kimse bu olağan dışı rüyanın ne manaya geldiğini söyleyemedi. Bu sırada Hız. Yusuf'un zindanda rüyasını tabir ettiği kurtulan kimse, nice zaman geçtikten sonra Hazreti Yusuf'u hatırladı da:

— Ben, size onun yorumunu anlatırım ama beni zindana gönderin.

Sonra zindanda Hız. Yusuf'a gelerek:

—Kral rüyasında yedi zayıf ineğin yedi besili inek tarafından yenildiğini ve yedi yeşil kulaklı mısırın yerine yedi tane sarı ve kurumuş mısırın aldığını gördü. Bunu yorumlar mısın?

Hazreti Yusuf cevaben dedi ki:

—Mısır topraklarında yedi yıl boyunca çok büyük bir bolluk ve refah olacak ancak bu bolluk zamanlarını takip eden diğer yedi yılda ise tüyler ürpertici bir açlık olacak.

Kral onun açıklamasını çok beğendi. Bunun sonucunda onu hapisten çıkararak tahıl ambarlarını yönetmekle görevlendirdi ve gelecek yedi yıllık kıtlık dönemi için yeterli tahıl elde etme görevini ona yükledi. Yusuf kısa zamanda kralın Mısır'da en çok güvendiği bakanı haline geldi.

Bu yedi bolluk yılı geride kaldı ve Yusuf'un önceden haber verdiği gibi hiç ürün yetişmedi ve kıtlığın bu diyarı kasıp kavurduğu diğer zayıf ve açlık yılları geldi çattı. Kenan memleketi de Yakup peygamber ve çocukları da bu kuraklıktan çok etkilendiler. Bunun üzerine Yakup peygamberin on oğlu tahıl bulmak için Mısır'a doğru yola çıktılar. Depo şefliğinin önüne geldiklerinde Yusuf ağabeylerini tanıdı.

Ancak onlar tahıl tedariki için kapılarında oturdukları kurumun bakanının onların yıllar önce kuru bir kuyuda ölüme terk ettikleri küçük kardeşleri olduğunu anlayamadılar. Yusuf onları şereflice karşıladı ve onlara ailesinin durumunu sordu. Yusuf onlara bol ürün verdi ve ürün karşılığı getirdikleri paralarını da ceplerine geri koydu. Daha sonra kardeşleri tekrar ziyaretler gerçekleştirdiler. En sonunda Yusuf kimliğini ortaya çıkardı ve onları işledikleri suçtan ötürü affetti. Onlardan yaşlı anne ve babalarını getirmelerini istedi. Sonunda ailesi ve Yusuf buluştular, kucaklaşarak, hasret giderdiler. Hz. Yusuf onları makamına oturtarak onurlandırdı ve onlara:

—Mısır'a hoş geldiniz. Bu yaşadıklarımız Allah'ın izni ile tamamlanan rüyamın manasıdır.

Yusuf'un çocukken gördüğü ay, güneş ve on bir yıldızın kendisine secde ettiği rüya gerçeğe dönüşmüştü.

Değerlendirme

Yusuf kıssası ruh üzerinde bıraktığı tesirden dolayı Kur'an'daki en güzel kıssalardan birisidir. Araya kesinti girmeden olayları birbirini izleyen en etkili kıssadır. Kıssa aşkın, iffetin ve imanın sembolü olarak görülmüş ve bu nedenle hakkında pek çok çalışma yapılmıştır (Abay, 2007: 93). Hz. Yusuf kıssası, "Bir kişiden ne çıkar ki?" diyenlerin dillerine Kur'an'ın sürdüğü acı biberdir. Hz. Yakup kıssası "Yitiğine gözünü verecek kadar yanarsan, Mısır'da da olsa kokusunu alırsın"ın kıssasıdır (İslamoğlu, 2000).

Kıssa mutlu bir sonla bitmektedir. Yaşanan tüm çile son bulmakta ve kıssanın başında görülen rüya gerçekleşmektedir. Bu kıssa rüyaların insan

üzerindeki etkisine de değinmektedir. Sadık rüyalar genellikle sembollerle görülmektedir. Bu kıssada görülen rüyalar da bu çeşit rüyalara örnektir. Rüya insana umut, huzur verir fakat kesin bir bilgi değildir. Bu sebeple Hz. Yakup, oğlunun rüyasını kendisi yorumladığı halde, üzüлp ağlamaktan kendisini alamamıştır. Çünkü rüya kesin bir bilgi vermemektedir (Yılmaz, 2008).

Kıssada yer verilen olaylar, bunların ayrıntıları, aralarına serpiştirilen öğütler Kur'an'ın kıssa anlatım metodu için güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bunun yanında kıssa daha pek çok hakikate ve davranış modeline temas etmektedir (Abay, 2007: 93).

Kıssanın karakter eğitimine katkısı

Sonunda ne olacak diye merakla okunan Hz. Yusuf kıssasında değer eğitimi açısından “*kader, sabır, şükür, emanete ihanet, yalan söyleme, sevgi, affetme*” konuları işlenmektedir. Hz. Yakup'un olacağını anlamasına rağmen Yusuf'u diğer oğullarıyla göndermesi kaderden kaçışın olmadığını en güzel haliyle anlatmaktadır. Kıssayı okuyan öğrenciler kendilerine verilen cüzi irade ile bazı şeyleri değiştirebileceklerini fakat ne yaparlarsa yaparsınlar olacağını önüne geçemeyeceklerini anlayacaktır. Ancak buradan zaten her şey olacağına varır, bizim bir şey yapmamıza gerek yok yorumu çıkmamalıdır. Hz. Yakup kadere boyun eğmiştir ama öncesinde de oğullarının Hz. Yusuf'u götürmemeleri için elinden geleni yapmıştır.

Hz. Yusuf'un ve Yakup'un ayrılık acısına katlanmaları sabrı göstermektedir. Yıllarca acı çekmişlerdir ancak isyan etmemişlerdir. Kavuşmak için bol bol dua etmişler ve sabırla kavuşacakları günü beklemişlerdir. Ayrıca kardeşlerin bir şey olmayacağına söz vermelerine rağmen kardeşlerini kuyuya atmaları emanete ihaneti, babalarına kurt parçaladı hikâyesini anlatmaları yalan söylemeyi işlemektedir. Hz. Yusuf'un ve Hz. Yakup'un birbirlerine bağlılıkları ve Allah'a olan inançları sevgiyi, her ikisinin de diğer kardeşleri bağışlamaları affetmeyi ele almaktadır.

Anlatıcı: Anlatıcı, olayın Kuran'daki anlatımında Allah'tır (cc), dolayısıyla hâkim bakış açısı vardır.

Vaka: Hz. Yakup peygamberin on bir oğlu vardır. Bunlardan en küçüğü Yusuf bir gece bir rüya görür ve rüyasını babasına anlatır. Hz. Yakup rüyanın yorumunu yapar ve kimseye anlatmamasını söyler. Ancak diğer kardeşler babalarının Yusuf'u daha çok sevdiğini düşünmektedirler ve onu kıskanmaktadırlar. Kendi aralarında yaptıkları bir planla Yusuf'u ortadan kaldırma yolunu bulmuşlardır. Onu bir kuyuya atarlar ve babalarına onu bir kurdun parçaladığı yalanını söylerler. Yusuf'u oradan geçen bir

kervan kuyudan çıkarıp Mısır'a götürür. Hz. Yusuf Mısır'da çeşitli olumsuz olaylar yaşar fakat sonunda bakanlığa kadar yükselir. Çekilen kıtlıktan dolayı bulunduğu yere gelen kardeşlerine kendisini tanıtır ve babalarını getirmelerini ister.

- Şahıs kadrosu:** Asli kahramanlar: a) Hz. Yusuf
b) Hz. Yakup
Tali kahramanlar: a) On Kardeş
b) Züleyha
c) Kral

Mekân ve zaman: Kıssanın ilk bölümleri bugün Kudüs yakınlarında bulunan Kenan'da geçmektedir. Son kısımları ise Mısır'da geçmektedir.

Hz. Yusuf kıssasıyla ilgili Kuran'da geçen ayetler: Yûsuf Suresi (1-111)

Sonuç

Eğitimin ve öğretimin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik en önemli araçlardan biri kuşkusuz ki ders kitaplarıdır. Özellikle de Türkçe dersi gibi bir dersin kitabı ve bu kitaplardaki metinlerde verilecek olan değer anlayışı, insan tipi yetiştirmede öncelikli bir önem taşımaktadır. Öğrenciler, ders kitaplarında yer alan eserler yoluyla millî, dinî ve evrensel değerleri kazanmaktadırlar.

Kuran'ı Kerim, içinde barındırdığı ilke, kurallar ve değerler yönüyle günümüz insanına birçok mesajlar sunmaktadır. Bu mesajların büyük bölümü kıssaların içinde sunulmuştur. Kıssaların genel özellikleri itibariyle okuyucu, farkına bile varmadan okuduklarından etkilenmektedir. Kıssalardaki olaylar okuyucuda bizzat olayın içindeymiş hissi uyandırmaktadır. Kıssalardaki bu ve benzeri özellikler insanlara daima yol gösterici, öğüt verici mesajlar içermektedir. Kıssalar geçmişte yaşamış insanların olaylarından bahsederken günümüz insanına örnekler sunmaktadır.

Peygamber kıssaları Kuran'ın önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Kıssalar insanlara hitap ederken sadece akla veya belli duygulara hitap etmemektedir. İnsanda bulunan çeşitli ruhsal yönleri de göz önünde tutmaktadır. Böylece insanları bir yandan etkileyip, okumanın veya dinlemenin etkisine almışken diğer yandan da vermek istediği mesajı ve eğitimi de verebilecektir. Kıssaların ilgi çekici bir özellikte olması ve

insanların ister çocuk olsun isterse yetişkin olsun bu ilgiye karşı tutarsız kalmamaları verilmek istenen eğitimi olumlu yönde etkileyecektir. Okuyucu geçmişte yaşanmış olayları okurken bu kıssalardan ister istemez ders alacaktır. Bu noktadan hareketle, Kuran'da geçen peygamber kıssalarının değer ve karakter eğitiminde kullanılabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Abay, M. (2007). *Kur'an Kıssaları*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Akbaba Altun, S. (2003). *Eğitim Yönetimi ve Değerler*. Değerler Eğitimi Dergisi, 1,7-18.
- Alpaguş Kerpetin, H. (2004). *Kıssanın Ahlaki Fonksiyonu*. Diyanet Aylık Dergi, 160, 5-16.
- Aydın, M. (2003). *Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği*. Değerler Eğitimi Dergisi, 3, 121-144.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Kuran-ı Kerim Meali*, 2011.
- Görgün, T.(1998). *Kuran Kıssalarının Niteliği Üzerine. Kuran Kıssalarının Anlam ve Değeri*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*(3.Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İslamoğlu, M. (2000). *Yeni Şafak Makaleleri* (http://www.mustafaislamoglu.com/makaleler.php?Makale_id=264&Kat_id=5, 25.06.2014 tarihinde erişildi.)
- Kulaksızoğlu, A., Dilmaç, B. (2000). *İnsani Değerler Eğitimi Programı*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 12, 199-208.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB. (2006). *İlkoğretim Türkçe Dersi (6,7,8.. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara.
- Milson, A. J., ve Ekşi, H. (2003). *Öğretmenlerin karakter eğitiminde yetkinlik duygusu konusunda bir ölçme aracına doğru: Karakter eğitimi yetkinlik inancı skalası (KEYİS) ve Türkçe'ye uyarlanma çalışması*. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (4), 99 – 130.
- Özbek, A. (1995). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*. İstanbul: Esra Yayınları.
- Özensel, E. (2005). *Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler*. Değerler Eğitimi Dergisi, 5,217-239.
- Şengül, İ. (1994). *Kuran Kıssaları Üzerine*. İzmir: Işık Yayınları.

- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. *Değer*. (www.tdk.gov.tr, 14.07.2014 tarihinde erişildi.)
- Yaman, H., Taflan S., Çolak S. (2009), “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*,18, 107-120.
- Yaşar, F. (1995). *Kuran ve Hadiste İrşad Metodu*. 1. Din Şurası Tebliği, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yılmaz, A. (2008). *Kuran'daki Kıssaların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim Yönetiminde Değerler*. Ankara: Pegem Akademi.